

ARANTZAZUTIK BERGARARA

Bergara, 1978 - IX - 4

Mitxelena, Koldo

Arratsalde on, guztioi.

Nolazpait ere hamar urteren buruan agertzen naiz hemen eta ez neure gogoz, Euskaltzaindiak hortarako izendatu nauelako baizik. Hamar urteren buruan! Laster esaten da hori, epea nekez eta geldiro bete bada ere. Nekez eta geldiro alde batetik. Bestetik badirudi instant batean isuri zaizkigula urteak eskuen artetik.

Ez nator inondik ere harro eta arrandiaka, Arantzazun, duela hamar urte, egin zen balentriagatik. Are guttiago, ordea, orduko eta gerokoen lotsaz eta ahalkez. On ala gaitz den ez dakit, baina hangoa ez zen izan asanblada trumoitsu eta nahastekaria, besteren ahoz mintzatzen den baten batek dioen bezala. Istiluaren larriak eta gure barren suminduak eskatzen zuenaren gainetik ez zen gehiegi igo, nik uste. Bakezaleak, gainera, aurrean behar genituzke, ez urrutiko bazterretan, baketzaile bihurtzeko egokiera dutenean.

Aita Villasante mintzatu zaigu, berak dakien mailan, Euskaltzaindiak euskararen batasun saioekin duen ezinhautsizko lokarriaz. Sortzean bertan egotzi baitzioten eginbide hori euskal kulturaren orduko ordezkariak eta gero ezin baitziezaiokeen edozein arlotan, baita hizkuntzarenean ere, gure artean nabari den batera beharraren dei ixil edo zaratatuari, urteak joan eta urteak etorri, entzungor egin.

Arantzazukoaren ondorioez ere ez natzaizue mintzatu. Bihar azalduko dizkigute, dakigunez, ondorio horiek edo behintzat ondorio horietarik neur daitezkeen zenbait. Neurtuak ere arbuia daitezke, baina, arbuioak pisurik izango badu, neurketa berriak eta hobeak beharko dira egin.

Besteren zenbaketari, eta bidenabar, argitasun huts bat erantsi nahi nioke. Gauza ezaguna behar luke izan, baina zorigaiztoan eta lotsagarrirō ez da, hizkuntzalariak izan direla beti euskararen (eta besteren) batasunaren etsairik amorratuenak: ez, gehi dezadan, hango edo hemengo batasun saioarenak, baizik eta erabat edozein batasun biderenak. Ez da hori harritzeko: nahiago dituzte gehienek, edo hobeki esan agian nahiago zituzten, basa landareak, inoren eskuz landuak baino.

Inoren hizkuntza, gainera, geurea baino begi hotzagoz ikus dezakegu. Ez lukeen sekula bereaz esango Menéndez Pidak gureaz ari zela 1921an esan zuena (eta hitzaldi hau ere aipatu dute, behin eta berriro, gure euskaltzaleek, bere usteen sendogarri!): "Dejad que la vida y la muerte se fragüen providencialmente en el arcano operar de la naturaleza". Hots, utzazue herioak eraman dezan, inork eskurik zikindu gabe, herioak odolezko seinalez markaturik daukana.

Hizkuntzalari arrotzek badute, horretaz landa, arrazoi argi eta garbia gure diren gauzetan ez nabarmentzeko. Horregatik azkeneko ibiliko dira, eta ez aurrenik, batera ala bestera, aieruz baizik ez bada ere, makurtzeko. Hori hola dela, bada, hona zer dioen William H. Jacobsen Jr.-ek Jon Bilbao-ren omenez Nevadakoek argitara duten liburuan, bere lanean erabiltzen dituen euskal formez: "Forms unspecified as to dialect are taken from Villasante, 1972 [=La *declinación del vasco literario común*], a reliable and convenient guide to a conservative variety of Basque", *haran* erabiltzen duelarik adibide gisa, haatik, Villasanteren *ibar*-en ordez. Eta Jakobsen, dakidanez lehenbizikoa delarik, ez da jadanik bakarra.

Natorren berriz arira. Arantzazukoaz eta ondorengoez oroitzen naizenean, gogoan barrena sumatzen dudana poza da eta ez damua. Inolazko damurik nabaitzen ez dudala esango baldin banu, ez nuke gezurrik esango. Euskaltzaindiak hartu zuen noraezean hartu behar zuen erabakia, artean mila arrazoi edo atxakia zirela medio (lotsa gaiztoa, zeresanen beldurra, bake-itxurak gorde nahia bakerik ez zen lekuan...) hartu ez zuena. Erabakirik onena hartu zuen, Euskal herriari, euskaldun guztiak minduko bazituen ere, aspaldixko zor ziona: batasun bidetik, gerotik gerora ibili gabe, gogotik eta deliberatuki abiatzea.

Batasun bide horrek, ordea, bidagurutz asko izan ditza-ke. Ez dakit, beraz, bide-adarrik onena hautatu ote zen beti ezta ere, hortara bagoaz, era eta modurik zuzenenean egin ote zen hautespena. Ezker-eskuin hautatzeko orduan, nolana-hi ere, ez zitzaion Euskaltzaindiari aukera handirik eskaini. Eskaintzekotan ere, gero, urteen buruan, egin zaizkio eskaintzak.

Duela hamar urte ez bezala, badirudi nolabaiteko autonomiaren atarian gaudela. Horrekin edo hori gabe, gainera, euskarak ofizialkidetasunen bat, mailarik behenekoa nahi baduzue, izango duela. Orduan ez dadila berriz gerta (eta, egia esan, badakigu *ez dela* gertatu) behiala *Boletín oficial del País Vasco* edo zelakoarekin (Zugazak argatara emana ez daukat hemen aurrean) gertatu zena. Ez dakigularik nola bai eta nola ez, horren itzulpena gipuzkeraz agertu zela. Ez diot inork gaizki egin zuenik. Gaizki egin zutena besterik zen: Gobernuak ez zuela, nik dakidanez, erabakirik hartu horretarako, atzeko atetik sartu zela ofizialtasuna (*Boletín*-ean, behinik-behin) eta euskara modu horri eman zitzaion bultzada.

Ongi da bertsolariak hitzetik hortzera erantzutea, baina, halaz guztiz, egingo nuke ezinbestean erantzuten dutela horrela, bestela nahiago balute ere. Hizkuntzarekiko erabakiak, ordea, batez ere hizkuntzari buruz agintariak hautatzen dituzten bideak, ez dira, beharrak behartzen ez badu, *ex tempore* nahiz *in promptu* hartu behar diren horietakoak. Aldez aurretik ongi pentsatuak behar dute izan. Eta hamarren bat urtez aurretik pentsatuak baldin badaude, orduan eta hobeto. Gai horietaz larrialdiaren larria etorri baino lehen mintzatu denak, pentsatzeaz gainera mintzatu denak, ez du lotsaizunik ez ahalkeizunik. Izatekotan ere, bestek izango du.

Aurrera baino lehen, premiazko deritzat mintzaldi osorako balio duen ohartxo bat egitea. Ez naiz honera ez gerra ekartzera etorri ez sesioan aritzeko asmotan azaldu. Bizi-bizi mintzatuko naiz segur aski, ohi dudan legez, baina beti zerbaiten alde, ez maizegi gurean gertatzen den arabera zenbaiten, honen edo haren, kontra.

Arantzazuko bideak, honela izendatuko dut labur beharrez, alde txarrak bazituen, esango dit batek baino gehiagok, haserreak sortu ditu, baita kalte larriak egin ere. Hitz batean

esateko, batasuna sortu nahiz hasi ginenok "bitasuna" sortu dugu, bitasun garratza, haren orde.

Egia horren indarra ez dut nik ukatuko. Bai, agian, ukatuko nuke "bitasuna" deitura egokia izan daitekeen gure egoerarentzat. Ez dago inolazko bitasunik zerbaiten alde, lehen esan dudan bezala, ari direnen artean, askotariko aniztasuna baizik. Ikuspuntuaren bitxiak baizik ez ditu anitz horiek bi bakarrik bihurtzen. Arantzazuko bidearen kontra egotea aski oinarri baldin bada elkarrekin bat etortzeko, orduan, bai, bi talde daude, eta ez gehiago. Kontra daudenen multzoa aztertzen badugu, berriz, laster ikusiko dugu ez datozela bat beren artean: bat ez direla, beraz, asko baino.

Gogorkeria izan omen da nagusi arazo honetan, gure artean, bestetan (Katalunian, esate baterako) ez bezala. Hori ere ez dut ukatuko eta ni nerau naiz behar bada sarri askotan gogorkiro, behar baino gogorkiango aritu naizena: horrela bada, barka. Hori esaten denean, ordea, lehengoan bezalatsu, ez dira egiak erdizka baizik esaten. Nik behintzat banekien zertan hasten nintzen eginbide zeken horrekin abiatu nintzen. Iskanbila sortuko zela, handik jo nahiz hemendik jo, bistan zegoen. Istiluak, izatekotan ere, ez dira nik alde aurretik uste eta beldur nuen bezain bortitzak izan. Etorkizuna beti xuri-gorri ikusten duten baikor horietakoa nauzue, apika.

Sorterrian nahiz atzerrian, batasun bila abiatzen denak ez du sekula atarramentu onik aterako: bereizkuntza mingots eta mingarria sortuko du, berehalako batean. Ezagunegia da harako bi Aita Saindu zireneko hartan gertatu zena. Hirugarrena hautatu zutela, lehenbiziko biak desizendatu ondoan, eta hona non aurkitzen diren hiru Aita Sainduekin, lehengo biak aski ez bazituzten.

Horren gisako zerbait gertatu da, zinetan eta benetan ari naiz, hizkuntza *standard* bat sortu eta sartu nahi izan den lekurik gehienetan, guztietan eta edonon ez bada. Kataluniaz ari zaizkigunak ere (hobeki esan, katalanaz) berri zuzenagorik eta zehatzagorik eman behar ligukete. Eta ez dezagun ahantz gauza bat dela hizkuntza "batua" proposatzea, bestea delako "batu" hori hedatzea eta bestea, berriz eta azkenik, ofizialtasuna, legeztapenaren bitartez, herri edo eskualde batean erdiestea.

Galduan irtengo dira euskalkiak, eta batak besteak baino kalte gehiago hartzen duela gainera, ezinbestean. Bai, hori ere horrela da, alde batetik bederen. Ez dut uste, ordea, inor euskalkien etsai denik, are guttiago euskalkiak akabatzearren dabilenik. Behar duten lekuaz bada hemen mintzatuko denik eta zer esango duen jakin gabe ere, ontzat hartuko nituzke orain bertan bere iritziak.

Euskalkiak, bestalde, Villasantek ederki arestian erakutsi duenaren arabera, ez dira inoren "amaren hizkuntza". Batuak dira, nolana ere, goraka dabiltzanean bederen eta ez beheraka, *standard* bihurtuak zenbait erabilera eta usario-tarako. Ez bakarrik, bestela badirudi ere, izkribu ikasi eta prediku jakintsuetarako. Errenteriarra zen Xenepelar, eta Oiartzun aldeko errenteriarra: *det*, *zan* eta *zebillen* usatuko zizkizun haatik kantulanean, lagunarteko *dut*, *zen* eta *zabillen*-en orde. Orobat egiten du Lardizabal zaldibiarrek *duen*, *duten* eta *zuen*, *zuten* idazten duenean etxeko eta eskualdeko *duan*, *duen* eta *zuan*, *zuen* idatzi beharrean. Goiherriarrak guttiago ote dira beterritarrok baino? Gehiago direlarik ere, ahulago agian? Gai horietan, zenbaitek besterik uste badu ere, ez dute horrelako neurriek balio.

Euskara hamar, hamabost, hogeit hamar urte honetan, ausartago eta trebeago bilakatu da, behar da, baita ere, ordea, dorpeago eta traketsago. Edertasunaren lorea joan zaio, arestian irakurtzen nuen honelako zerbait; jatortasuna, xamurtasuna, gure lurraren urrin gozoa galdu ditu. Baietz esango nuke, neronek ere. Edertasuna nola neurtzen den, inolaz ere, bai baita bat baino gehiago Frege-ren *Die Grundlagen der Arithmetik* edo Faulkner-en *The sound and the fury*-ri ere ederkutsua autemango dionik. Ez, noski, *Garoa*-n aurki daitekeenaren gisakorik.

Lehengo kontua dugu berriz. Euskara baturen bat behar dugu —hau, hori nahiz beste hura— egunen batean, eta luzaro gabe, euskaldun ohi zirenen ondorengo ororen mintzabide bakarra erdara baturen bat izatea nahi ez badugu: eta gaitzerdi ez litzatekeela erdara bat bakarra izango, bi izango genituzkeela guttienez. Biziko bada, gainera, delako lur urrin gozo hori ere galdu beharko du. Nola ez du, bada, galduko gure lurrak orain, hainbat eta hainbat lekutan, dariona ez baita kiratsa besterik? Gizartea ere aldatu zaigu, nola ere

aldatu, eta ezin iraun dezake euskarak bere hartan bertan goxo gizarte horren mintzabide aurrera ere izan nahi badu.

Garai batean, euskaldun izango ziren haurrak euskal giroan euskalduntzen ziren, etxean eta etxe inguruan. Euskal gizartearen habeak bana-banan behera zetozela ikusi genuen, ordea, eta euskara bide horretan barrena hondamendira zihoala, beste laguntzarik lortzen ez bazuen. Eta hasi ginen, beharrak beharra eraginda, gure umeak erdal giroan euskalduntzen saiatzen, ikastolaren bitartez, batez ere. Aspaldi erakutsi zigun hori Amatiñok. Artean eskola izan bada etxearen etsai, honela adieraz daiteke gure buruzpidea, bihur dezagun aurrerantzean eskola euskalduna etxe erdaldunaren, erdizka berderen erdaldunaren, kontrapisu.

Gero eta ugariago, ez dira euskaldunak "amarenetik ari tuak", Lizardik zioenez (*Itz-lauz*, 1934, 85), "amaren bularretetik aziak". Biberoiari eskerrak dira euskaldun. Bestelakoek, hala baderitzate, eskerrak eman diezazkiote Jaunari. Eta gogoan eduki bitzate beren euskal senideak, ikastola, alfabetatze liburu eta aldizkariak direla medio euskaraz dakitena. Eta horientzat den euskara nekez izango da guk ikasi eta erabili genuenaren pareko. Ixiltzen ez ditugularik, gainera, gureak zituen akats nabarmenak, zenbait gai hizketan agertu bezain laster erdarara eramaten gintuztenak derrior.

Norbaitek, Gavel harturik lagun, erantzuki hau egin dio Euskaltzaindiari: espainol gisa jokatu duela. Frantses Akademiak, izan ere, ez omen dio inori deus agintzen; jende landuak gehienbat darabilen hizkera moduaz jabetzen omen da eta hori du berak onartzen, bere aldetik bortxan eta indarka ari gabe, ustez oker daudenak zuzendu beharrez. Alde hone-takoak, berriz, bere burua lege-emaile itxuran ikusten duela-rik, ez omen du atertzen hau eta hura batera eta bestera aldatzen. Eta Euskaltzaindiak, bistan da, bide makur hau hartu omen du itsumustuan, harako zuzenago hura kontutan eduki ere gabe.

Erantzuterakoan ez naiz ni hasiko, gure arteko gizalegezko ohitura atseginari narraiola, inork gezurra dioela esaten. Beharturik aitortu beharko dut, halaz guztiz, hor jaso dudana ez dela, nik uste, egia ezta egiari hurbil dakiokena ere, batasunari buruzko Euskaltzaindiaren jokabideaz ari baldin bada, eta hortaz ari da. Arantzazun esana da, eta ehunen bat aldiz errepikatua gero, ez zela inor deus asmatzen

ari; euskal literaturan indarrez ongi hornitua ageri zen joera bati, *ordurako han gure aurean geneukan joera bati*, ematen zitzaiola amore. Eta joerak besterik gabe joera eta isuri huts direnez gero, delako hori mugatzen eta zehazten saiatu ginen, urrutirago jo gabe.

Hau ez da hitz eta bitsa, hau froga daiteke, eta erraz gainera. Besterik pentsatzen duenak irakur beza 1959ko Arestiren "Maldan behera" poema luzea: ez zait iruditzen lan aspergarria, baina, hala gertatzen balitzaiore ere norbaiti, nekez atzemango du lanik gabe jakite saririk. Hor, Ibon Sarasolak arestian esan duenez (eta Joan San Martinek ere bai lehenago, dirudienez, esku artean ez dudan pasarte batean), hor dago alde-aldean Arantzazuko batua osorik, puntu eta komatxo, baita Arantzazuz gerozkoa ere, aditz eta guzti. Arestik hor darabilena baita, hain zuzen, gero, Arestik kontra egin arren, Euskaltzaindiak ontzat hartu zuena. Eta hori, ikus dezakezuenez, Arantzazuko bilera baino bederatzi urtez lehenagoko kontua duzue.

Eredu hortara nondik-nora jo dugun behin eta birritan kontatua izan da. Orain berriz maiz aipatua eta goraiatua dugun Azkueren *Gipuzkera osotua*, gorago ez bilatzearren, gipuzkera da, noski, eta funtsean Beterriko gipuzkera. Orixek hizkuntzaren aberatsaile izateko dohain hobeak zituen baztaile izateko. Mamiz, nolana ere, nahiz azala ñabartu, nafarra izan zen beti, haurtzaroko azturak eguzki-aldera zeramatena. Eta eguzki-aldera bulkatu zuen Lizardi, batez ere gorpuztu gabe joan zitzaigun azken-azkeneko Lizardi hura. Honek, bestalde, hasieratik bertatik, Orixeren arri-muan, erakutsi zuen isuria bera ez zegoen Lapurdiko mugetarik urruti.

Euskal lanetan gerra ondoan hasi ginenok, zein zahar-rago zein gazteago, zenbait lokarri etengaitz elkarganaturik geunden gehienik. Goizago edo beranduago, konturatzen hasi ginen bazuela euskarak guk uste ez bezalako aberastasunik, aski saihestu eta arbuiatuak zeuden autore zahar ezezagunetan pilaka aurki zitekeenik. Zaharra izateko, gainera, ez zen orduan gehiegizkorik behar, aski baitzen hortarako azken mende-bihurgunekoa izatea.

Antzinako paperak irakurri ahala, luzatu gabe igerri genion batasunerako bide eta halaber irizpide izan zitekeen

zerbaiti. Aspaldiko amets genuen hizkuntz batasuna atzean geneukala ohartu ginen aurrean baino areago; eta, batasuna ez bazen, bai, behinik-behin, batasunaren haziak eta ernamunak. Garbi zegoela iruditzen zitzaigun, esate baterako, Azkuek edo Lizardik, bakanka bederen, erabili ohi zituzten *lên, zâr* ez zirela norbaitentzat izugarri gerta zitekeen beste zerbaiten ihes- edo irtenbide baizik.

Batasunaren beharra nabari genuen eta batasunaren aldeko gogo bizia arras hedatua sumatzen genuen jendar-tean: nahia eta ez nahikunde epela. Herriaren batasunik ezak ekarri bazuen hizkuntzarentzat, baita hizkuntza idatziarentzat ere, desberdintzea, puskatzea eta, azken-azkenean, baita apurtzea, birrintzea eta xehakatzea ere, hizkuntzaren batasuna izango zen euskaldunon batasunaren seinale eta ondorio.

Batasun bideren bat hartzera beharturik aurkitu ginen, bada, duela hamar urte eta ez zegoen aukera handirik: frantsesek *embarras du choix* deitzen dutenaren kezka ez gintuen behintzat arteगतzen. Eskainia, begien aurrean zabaldua, ez zegoen bide bat baino, eta bide bakar horren gibelean argiro sumatzen zen talde trinko baten indarra eta bultzada. Norainokoa izan zitekeen ez genekien, jakina, baina holakoe-tan, eta ez pilotalekuetan bakarrik, apustu egin behar da etorkizunari buruz. Apostu, ordea, noren alde egin? Zerbaiti bai esaten ziotenen alde ala baiari ezetz erantzuten ziotenen alde?

Eta Azkueren *Gipuzkera osotua*, zer? Ez ote zegoen han hautagai? Nik, eta egiaz ari naizelakoan nabil, ez dut uste. Begiramen osoz hartu dut beti Azkueren asmoa. Ez zuen, dakidanez, gehiegi zehatu teorikoki, baina zenbait gauza idatzi zituen euskara modu eder horretan puntu nagusiak aski eta nahikoa erakusten zizkigutenak. Demagun, beraz, behar bezain ongi eta zehazki azaldua utzi zuela.

Zorigaiztoan, ez zuen inoiz inon indar eragilerik ondotik izan. Azkue bera zen gipuzkera osotua, Azkueren jakinduria, Azkueren izena eta omena, eta zenbait ikasle edo jarraile. Hauek, ordea, urri izatea gainera, ez ziren aski leial edo, nahi baduzue, aski esaneko izan. Bestela esango dut. Ez da gauza askorik, Azkue beraren izkribuez landa, gipuzkera osatuan idatzia dagoenik. Gipuzkera antzeko zerbaitetan, bai, noski, eta beste euskalkietarik eraskinak dituenean. Baina, eta tes-

tuak dira lekuko, nor bere gisara, antzora eta moldera aritu da.

Orain bertan bada Euskaltzaindiaren laguntza gipuzkera osotuaren alde eskatzen duenik eta denbora berean *o(i)-lloak*, *ba(i)ñak*, *egiñak* eta *abillak* behar dituenik. Eskuetan dut haren *Prontuario fácil para el estudio de la lengua vasca popular (fácil!)* alde batetik, eta *lengua vasca popular*, beste-tik!), 1932koa, eta *herri* euskaraz ikasteko eskuliburu *errazaren* egileak *oilo* eta *bainan*, eta *egina*, noski, idazten du, eta ez banaka batzuetan, beti baizik, baina *bella* 'bera', *ttantto*-ren aldamenean. Zer ari gara, orduan? Zergatik ez dira Azkuez esaten, bestez hain ugari esaten diren zakarkeriak?

Dena den, oraintsu arte ahaztuxe zegoen gipuzkera osotua, gehien erabili era erabiltzen den gipuzkerak beste gurasoak, ongi ezagunak, baititu. Delako batu edo baturakoaren zoriaz ez naiz ni mintzatuko, behatz muturrez erakustea aski baita. Aipa dezadan bidenabar mugaketa lana ez dela gelditu eta hor dugula orain aditza ere (nik Arantzazun ezinezkotzat, berehalako batean ezinezkotzat, jo nuen eginbidea) onartua eta onartutzat erabakia. Edonork daki zenbat idatzi den euskara modu horretan liburu, astekari eta egunkarietan. Badira ere, ugari gainera, testuak, ikas- eta irakas-liburuak, hiztegiak. Irakaskuntza saila ez baita azken urteotan geldirik egon, ez alderatzeko ere.

Zenbait puntu finkatu nahi nituzke orain, neure iritziak ahalik eta garbien azal ditzadan. Guztiok alde gaude, hona lehenbizikoan, edo alde egon behar genuke, guttienez: euskararen alde, alegia, eta ez beste euskaldun batzuen, lehenik eta aurrenik, kontra. Nork bere interesak defenditzeko esku osoa du, ez ordea, horiek direla medio, hizkuntzaren interes nagusiak guttiesteko.

Jakina da edozein batasun saio zenbait euskalkiren kaltetan egingo dela, eta ez kalterik egin nahi delako, beste erre-medorik ez dagoelako baizik. Azkuerenean ere gipuzkera irten zen, deiturak berak ematen du aditzera, abantailaturik. Ahaleginak egin behar ditugu, beraz, ezinbesteak kentzen dena guttitzen eta kentzeak sortzen dituen bidezko erresumikin baretzen. Orobat gertatzen da hango eta hemengo iritziekin. Arrazoizki izan ohi dira gehienak alderen batetik, eta ez hain arrazoizko besteren batetik. Zail ote litzateke bakoitzari berea aitortzen saiatzea?

Iritziak eta usteak ez datoz bat, holako zerbait entzuten dut behintzat, gure erabateko egoerari buruz. Edozeinek, halaz guztiz, aitortu beharko du, gogorik ez balu ere, oraingo giroa hobea dela euskararentzat, hain hobea ere, duela hamar urtekoa, Arantzazuko bileraren garaikoa, baino. Pozgarri iruditzen zait hori, bake eta lasaitasun giroa behar baitu gure hizkuntzak, ezerk behar badu. Izan ere, lehengoaren irudiko zapalkuntza berriren bat irauñ behar balu, ez luke bizerik iraungo.

Hizkuntza gaiak, dirudienez, geure esku izango ditugu neurri batean. Neurria murrizta izango da, segur aski, baina ni ez nau emango ez digutenak, ukatu nahian ibiliko direnak kezkatzen, geure esku izan dezakegunak baizik. Hor ikusiko baita, eguzki argia baino argiago, zertarako garen gauza eta zertarako ez. Indar politiko eta sindikatuen laguntza, eskuzabalki gehienbat eskainia duten laguntza, beharko du euskarak: zentzuzko laguntza, zertara eta zergatik doan dakien laguntza. Eta laguntza eman behar duena erdalduna baldin bada, edota etxe-inguruko euskara baizik ezagutzen ez duen euskalduna, zerbait eskatzeko eskubide osoa dugula iruditzen zait: arazoa zein den eta zertan datzan ikastea. Ez dirudi gehiegizko eskaria. Bai, ordea, premiazkoa, entzuten eta irakurtzen diren zenbait gauza ("gauza"-tan utziko ditut) entzun eta irakurri ondoan.

Euskaltzaindia ez da zenbaitentzat fidagarri, diotenez: ez omen du, besteak beste, behar lukeen mailarik, ez asmoz eta ez jakitez. Ez nintzateke batere harrituko horrelako zerbait gertatzen baldin bada, ni bezalako euskaltzalaren bat dela medio, Euskaltzaindia euskaltzainek osatzen baitute azken finean. Eman dezagun, bada, horrela dela. Horrela balitz, ez litzateke gertatu behar duena baizik gertatuko. Gure herriaren ispilu da Euskaltzaindia, ispiluetarik bat garbiena ez bada ere, eta Euskaltzaindiaren maila da gu guztiok, edozein mailatan, eskura dugun mailaren errainua. Saia gaitzen, beraz, *gu guztion* maila jasotzen eta horrela agian jasoko ere dugu, bidenabar, Euskaltzaindiaren maila.

Egia esan, nahiz eta harrokeria dirudien, uste dut Euskaltzaindiak fidantza apurren bat gehixeago merezi duela sorterrikide euskaldun zein erdaldúnengandik. Ez gara argiegaiak, baina hartu ditugun zenbait erabakiren alde txarrak alde zuzenetik ikusiak genituen; ez dugu larregi irakurri, bai-

na erakusten dizkiguten zenbait testuren berri bagenuen. Batasun kontuetan eta, atzerrian, han eta hemen, zer gertatu den ez dakigu arras ongi, baina zer edo zer ikasia dugu ezinbestean. Serbokroatak, esate baterako (Jugoslavian orain den hizkuntza nagusiak, izatez, ez legez), *h*-ren istilua izan zuela eta, holakoetan gertatu ohi den bezala, han ere dialekturik kontserbazaleenek eraman zutela; edota Grezian oraindik ere idazten dutela (*spiritus asper* delakoaren bitartez), nahiz due-la bi mila urte inguru erabat galdua izan, eta zenbait dialektutan Homeroren garairako.

Ez gara gehiegi, ez gaude jakitez jantziegiak, hizkuntza larri dabilkigu, hilaginean ez badago ere. Guztiok elkarganaturik, iritziak iritzi, eta maite omen dugun hizkuntzari begira, ahulak ahula indar dezake. Eta ahulen multzoak bata bestearen arrimuan, gogor egin diezaieke indartsuagoei. Batez ere, Eusko-Ikaskuntzaren sortzaileek gogoan zutena guk ere gogoan hartzen badugu: "Txikiak andia benzi leidi, asmuz ta jakitez".